

Poznań, 2 grudnia 2020 r.

Szanowny Pan
Dr hab. Przemysław Czarnek
Minister Edukacji i Nauki

Szanowny Panie Ministrze,

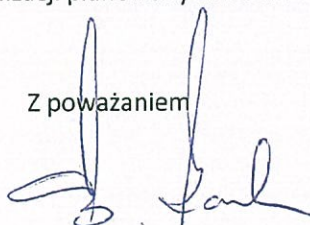
Na spotkaniu Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich omawiano problem przyznawania stypendiów doktoranckich ze środków pochodzących z projektów badawczych, finansowanych głównie przez NCN, ale również przez FNP. Zwrócono uwagę na sprzeczność przepisów regulujących działanie szkół doktorskich i Regulaminu NCN, które utrudniają lub wręcz uniemożliwiają opłacanie stypendium doktoranckiego z projektów NCN. W poniższej notatce przedstawiona jest szczegółowa analiza obowiązujących przepisów.

KRUP wnioskuje o taką zmianę zapisów, które umożliwiłyby przyznanie stypendium doktoranckiego kandydatowi najbardziej przydatnemu z punktu widzenia realizacji projektu badawczego, a równocześnie jego udział w szkole doktorskiej.

Częściowo ten postulat mógłby być spełniony przez zapis w *Regulaminie przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w zakresie projektów badawczych*, który przewidywałby, iż:

„Stypendia doktoranckie mogą być zaplanowane przy założeniu, że warunkiem ich **wypłaty** będzie posiadanie/uzyskanie statusu doktoranta oraz spełnianie wymagań określonych przepisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, niezbędnych do pobierania stypendium doktoranckiego przez cały okres realizacji planowanych zadań w projekcie.”

Z poważaniem

Prof. dr hab. Bogumiła Kaniewska
Przewodnicząca KRUP

Notatka dotycząca systemu stypendiów doktoranckich
przygotowana dla Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich

Notatka została sporządzona na prośbę Przewodniczącej KRUP po spotkaniu rektorów uczelni wchodzących w skład KRUP w dniu 30 października 2020 r., gdzie przedstawiono w zarysie problem opisany poniżej.

Notatka złożona jest z dwóch części:

1. syntetycznego omówienia sytuacji, sporządzonego przez prof. dr hab. Przemysława Wojtaszka – prorektora UAM ds. projektów badawczych i doktorantów;
2. szczegółowej analizy przypadku w kontekście umiędzynarodowienia badań naukowych w Polsce, przygotowanej przez Kwesturę i Dział Prawny UAM.

Część 1

Przedstawiany problem nie jest problemem nowym, jednak nigdy nie doczekał się satysfakcjonującego rozwiązania, które nie powodowałoby problemów prawnych, jak również nie ograniczałoby możliwości naboru kandydatów-doktorantów do projektów badawczych i/lub do obowiązujących form kształcenia, czy to w postaci studiów doktoranckich, czy też – szkoły doktorskiej. Problem ten istniał również pod rządami poprzedniej ustawy, jednak tutaj odnosimy się wyłącznie do sytuacji prawnej spowodowanej Ustawą 2.0.

Dla uniwersytetów „klasycznych” szczególne znaczenie ma funkcjonowanie NCN i ustalone przez tę agencję reguły finansowania. W sytuacji bardzo niskich nakładów na naukę, środki grantowe przyznawane przez NCN są w wielu dyscyplinach nauki jedynym sensownym źródłem finansowania badań. Z drugiej strony, uregulowania ustawowe również wymuszają określone formy działania na uczelniach. Omawiana sytuacja nie dotyczy jednak wyłącznie uniwersytetów, ale wszystkich grantobiorców NCN oraz grantobiorców niektórych innych agencji przyznających środki na badania, m.in. Fundacji na rzecz Nauki Polskiej.

Ustawa 2.0 stanowi, że doktoranci szkoły doktorskiej otrzymują stypendium doktoranckie, które w praktyce uczelnie muszą opłacić z przyznanej subwencji. Ustawa stwierdza również, że to uczelnia ma zapewnić doktorantowi środki na badania. Ponieważ, wbrew zapewnieniom, nie nastąpiło zwiększenie środków budżetowych na naukę, co pozwoliłoby na wygospodarowanie środków na finansowanie badań doktorantów, jedynym realnym źródłem finansowania pozostają granty pozyskiwane ze źródeł zewnętrznych – w uniwersytetach najważniejszym źródłem finansowania jest NCN.

Poczynając od edycji 34 konkursów NCN stało się możliwe uwzględnianie w kosztorysie projektów stypendiów doktoranckich, które mogą być uznane za równoważne stypendiom doktoranckim określonym w Ustawie 2.0. Dokładna analiza zapisów wskazuje jednak, że proponowane rozwiązania, miast poszerzać możliwości rekrutowania doktorantów i finansowania ich badań, de facto poważnie je ograniczają – szczegółowa analiza przypadku stanowi Część 2 tego dokumentu.

Jest kilka wzajemnie wykluczających się elementów w istniejących rozwiązaniach:

1. Regulacje NCN stanowią, że stypendium doktoranckie może być wypłacone wyłącznie osobie posiadającej status doktoranta. To oznacza, że grantobiorca/kierownik projektu może poszukiwać kandydata do projektu wyłącznie wśród doktorantów. Alternatywnie, kandydat wyszukany do projektu musi zostać zrekrutowany do szkoły doktorskiej i dopiero wtedy może mu być wypłacane stypendium. Pierwszy wariant w istotny sposób ogranicza swobodę kierownika projektu w wyborze odpowiedniego kandydata do realizacji grantu, stojąc w oczywistej sprzeczności z warunkami przeprowadzania konkursów, określonymi przez NCN. Drugi wariant z kolei stwarza ryzyko, że kandydat wyszukany do projektu nie zostanie przyjęty w wyniku rekrutacji do szkoły doktorskiej.
2. Problem osobowy związany jest z odrębnym zdefiniowaniem komisji, które mają być powołane do rekrutacji do szkoły doktorskiej i do projektu badawczego. Komisje rekrutacyjne do szkoły doktorskiej są komisjami powoływanymi na podstawie stosownych przepisów ustawowych i uregulowań wewnętrznych uczelni, zwykle do przeprowadzenia rekrutacji w ramach dziedziny/dyscypliny nauki. Komisje konkursowe do projektów są dla każdego projektu powoływane odrębnie i mają charakter specjalistyczny. Zatem składy komisji nie pokrywają się ani merytorycznie ani osobowo. Choć kierownika projektu można zaprosić na posiedzenie komisji rekrutacyjnej do szkoły doktorskiej, to zwykle nie będzie miał on prawa głosu, a więc nie będzie miał wpływu na to, kto zostanie zrekrutowany.
3. Problem kalendarium. W większości uczelni rekrutacja do szkoły doktorskiej jest organizowana raz w roku (czerwiec-wrzesień) tak, by doktoranci w pełni mogli zrealizować program kształcenia w danym roku akademickim. Tymczasem kalendarze konkursów NCN, NAWA, FNP i innych agencji są kalendarzami ciągłymi z datami naborów wniosków rozmieszczonymi na przestrzeni roku kalendarzowego. To sprawia dwa problemy:
 - a. niemożność pogodzenia ustawowego wymogu wyznaczenia promotora w ciągu 3 miesięcy od daty wpisania na listę doktorantów z rekrutacją do projektu prowadzonego przez kierownika projektu = potencjalnego promotora;
 - b. niemożność pogodzenia swobodnego przyjmowania kandydatów do projektów, przyznawanych w całym roku kalendarzowym, z koniecznością realizacji pełnego programu kształcenia w szkole doktorskiej.
4. Odrębną kwestią, której nie chcemy tutaj dokładniej rozważać, jest problem uznawalności stypendiów NCN przez MNiSW i związane z tym poczucie sprawiedliwości społecznej.

Część 2

W nawiązaniu do obowiązującego Regulaminu przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w zakresie projektów badawczych (Załącznik do uchwały Rady NCN nr 95/2020 z dnia 14 września 2020 r.) oraz Regulaminu przyznawania stypendiów naukowych NCN w projektach badawczych finansowanych ze środków Narodowego Centrum Nauki

(Załącznik do uchwały Rady NCN nr 25/2019 z dnia 14 marca 2019 r.), pragniemy wskazać, że regulacje te wykluczają możliwość angażowania w projektach badawczych finansowanych ze środków NCN młodych naukowców będących studentami spoza kraju lub osobami ubiegającymi się o uzyskanie stopnia naukowego w systemie szkolnictwa wyższego innego państwa.

Regulamin przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w zakresie projektów badawczych, w punkcie 2.1.3. „Wynagrodzenia oraz stypendia dla studentów i doktorantów” przewiduje, że „W ramach budżetu wynagrodzeń oraz stypendiów dla studentów i doktorantów można zaplanować środki finansowe na:

- a) stypendia naukowe NCN dla studentów i doktorantów,
- b) stypendia doktoranckie,
- c) wynagrodzenia dla studentów i doktorantów,
- d) stypendium doktoranckie PRELUDIUM BIS.”.

„Środki na stypendia naukowe NCN dla studentów i doktorantów mogą być zaplanowane przy założeniu, że będą przyznane zgodnie z *Regulaminem przyznawania stypendiów naukowych w projektach badawczych finansowanych ze środków Narodowego Centrum Nauki*, określonym przez Radę NCN.”

Zapis ten odsyła do regulaminu, w którym wprost wskazano, że:

„ 3) Stypendium naukowe NCN może być przyznane osobie, która spełnia którekolwiek z poniższych kryteriów:

- a) jest studentem studiów: pierwszego stopnia, drugiego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich, realizowanych w uczelniach na terytorium Polski;
- b) jest uczestnikiem studiów doktoranckich (W rozumieniu ustawy z dnia 27 lipca 2005 Prawo o szkolnictwie wyższym);
- c) jest doktorantem w szkole doktorskiej (W rozumieniu ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce).”.

Oznacza to, że stypendystą stypendium naukowego NCN może być wyłącznie osoba posiadająca status studenta uczelni na terytorium Polski, bądź posiadająca status doktoranta (zarówno w rozumieniu poprzednio obowiązującej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, jak i obecnie obowiązujących przepisów). Studentem ani doktorantem – w rozumieniu zapisów *Regulaminu przyznawania stypendiów naukowych w projektach badawczych finansowanych ze środków Narodowego Centrum Nauki* – nie będzie osoba posiadająca status studenta uczelni zagranicznej lub osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora w systemie szkolnictwa wyższego innego państwa.

„Stypendia doktoranckie mogą być zaplanowane przy założeniu, że doktoranci spełniają wymagania określone przepisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, niezbędne do pobierania stypendium doktoranckiego przez cały okres realizacji planowanych zadań w projekcie”.

Zapis ten wyklucza z możliwości finansowania ze środków projektu stypendium doktoranckiego nie tylko osoby ubiegające się o nadanie stopnia doktora w systemie szkolnictwa wyższego innego państwa, ale także doktorantów będących uczestnikami studiów doktoranckich w rozumieniu ustawy z dnia 27 lipca 2005 Prawo o szkolnictwie wyższym. Co więcej, przywołany zapis, wskazując, że już na etapie planowania projektu, doktoranci, którzy mieliby ze środków projektu otrzymywać stypendium doktoranckie spełniają wymogi do pobierania stypendium doktoranckiego (czyli już posiadają status doktoranta), powoduje w rzeczywistości konieczność ograniczenia poszukiwania potencjalnych kandydatów do udziału w projekcie wśród aktualnych doktorantów szkoły doktorskiej. Wyłącza to możliwość poszukiwania potencjalnych kandydatów do udziału w projekcie wśród osób, które dopiero będą startować w rekrutacji do szkoły doktorskiej.

„Wynagrodzenia dla studentów i doktorantów mogą być zaplanowane na zatrudnienie na podstawie umowy o pracę w pełnym lub częściowym wymiarze czasu pracy bądź umowy cywilnoprawnej na realizację zadań w projekcie badawczym.”.

Co prawda zapis ten nie odwołuje się do żadnych konkretnych przepisów, jednak posługując się pojęciem „studenta” oraz „doktoranta” nie pozostawia jakichkolwiek wątpliwości, iż należy przez to rozumieć osoby posiadające status studenta uczelni polskiej albo doktoranta będącego uczestnikiem studiów doktoranckich bądź doktorantem w szkole doktorskiej. W konsekwencji powoduje to, iż z udziału w projektach badawczych realizowanych z wykorzystaniem środków finansowych Narodowego Centrum Nauki wykluczeni są studenci uczelni zagranicznych, osoby ubiegające się o nadanie stopnia doktora w systemie szkolnictwa wyższego innego państwa, jak również osoby które dopiero mają zamiar brać udział w rekrutacji do szkoły doktorskiej.

Choć można się domyślać intencji wprowadzenia takich ograniczeń, to nie zawsze muszą one być słuszne przy bardziej ogólnym spojrzeniu na sprawę. W pierwszej kolejności należy wskazać, że przy obecnych regulacjach, z systemu stypendialnego oraz wynagrodzeń wyłączeni zostali obywatele polscy studiujący na uczelniach zagranicznych. Często zdarza się, że Polacy studiujący, w szczególności choć nie wyłącznie w uczelniach europejskich, czy amerykańskich, prezentują bardzo wysoki poziom wiedzy oraz zdolności naukowych (nie wspominając o umiejętnościach językowych), dodatkowo pogłębiany przez zdobywanie doświadczeń i wiedzy w zagranicznych ośrodkach naukowych. Możliwość ich angażowania w projektach badawczych realizowanych z wykorzystaniem środków finansowych NCN pozwoliłaby nie tylko na wzbogacenie projektów o doświadczenie osób pochodzących z innych (zagranicznych) ośrodków naukowych, ale również być może zachęciła te osoby do powrotu do kraju po zakończeniu edukacji poza granicami Polski, pokazując na możliwości rozwijania kariery naukowej w naszym kraju.

Obecne regulacje nie pozwalają także na angażowanie w projektach osób ubiegających się o nadanie stopnia doktora w systemach szkolnictwa innych państw. Szereg projektów finansowanych ze środków NCN jest realizowana w wysokospecjalistycznych obszarach, co często utrudnia, a niekiedy wręcz uniemożliwia pozyskanie do projektu doktorantów, w których zakresie zainteresowania, a w

szczegółności w badaniach naukowych objętych indywidualnym planem badawczym, znajdują się badania objęte projektem. Częstokroć zdarza się jednak, że osoby interesujące się i specjalizujące się w danym obszarze badawczym ubiegają się o nadanie stopnia doktora w innych krajach. Osoby takie mogłyby nie tylko realizować w projekcie badania naukowe leżące w zakresie ich specjalizacji czy zainteresowań, ale przede wszystkim mogłyby także wnieść do realizowanego projektu wiedzę i doświadczenie zdobyte w zagranicznych ośrodkach naukowych. Niestety, nie spełniając kryterium bycia doktorantem, nie mogą one ubiegać się o przyjęcie do realizacji projektu.

Zapisy Regulaminu przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w zakresie projektów badawczych w zakresie dotyczącym stypendiów doktoranckich planowanych w projekcie, nie pozwalają na chwilę obecną na planowanie tych stypendiów w projekcie dla osób, które jeszcze nie mają statusu doktoranta (choćby z uwagi na terminy rekrutacji do szkoły doktorskiej, limity przyjęć do szkoły doktorskiej, czy w końcu z semestralny tryb kształcenia w szkole doktorskiej), a potencjalnie po uzyskaniu statusu doktoranta mogłyby brać udział w projekcie, a ich stypendium doktoranckie mogłoby być finansowane ze środków NCN w ramach środków przewidzianych w projekcie na stypendia doktoranckie.

W sytuacji, w której *Regulamin przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w zakresie projektów badawczych* przewidywałby, iż:

„Stypendia doktoranckie mogą być zaplanowane przy założeniu, że warunkiem ich wypłaty będzie posiadanie/uzyskanie statusu doktoranta oraz spełnianie wymagań określonych przepisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, niezbędnych do pobierania stypendium doktoranckiego przez cały okres realizacji planowanych zadań w projekcie.”, istniałaby możliwość planowania w projektach badawczych stypendiów doktoranckich także dla kandydatów do szkół doktorskich.

Mając na uwadze powyższe, wskazać należy, że celowym byłoby rozważenie możliwości rozszerzenia zakresu podmiotowego osób, które mogłyby być zaangażowane w realizację projektów badawczych finansowanych ze środków NCN w ramach środków przewidzianych na „Wynagrodzenia oraz stypendia dla studentów i doktorantów”.